

Geen tijdelijk verblijf

Oprispingen van een in Nederland geboren Molukker

Colofon

ISBN: 978 94 6365 218 6

1e druk 2020

© 2020, Servaas Maturbongs

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Foto op de voorkant: De familie Maturbongs poseert tegenover de ingang van kloosterkamp Rijckholt in 1956, de baby is Servaas die uiteindelijk het middelste kind werd.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Geen tijdelijk verblijf

Oprispingen van een in Nederland geboren Molukker

Servaas Maturbongs

*Opgedragen aan mijn broer Paultje Maturbongs, alom zeer geliefd,
die op 17 februari 2020, totaal onverwacht heenging.*

Inhoud

Vooraf	9
Geen tijdelijk verblijf, de hoorn des overvloeds	11
Bijgeloof	13
<i>Tjari Hoeboengan</i> (Op zoek naar contact)	15
Buskaping bij Staphorst	17
Kloosterkamp Rijckholt	19
Potterstraat, het begin	22
Molukse volksverhuizingen	25
Soumokil-beker	29
Eerste generatie	31
KNIL-vaders	33
Kommer en kwel	34
De ambassade	37
Julie Mahuwelan	39
De peer, een Molukse parabel	41
Lunchroomrellen	42
Sanderboutse nozems	44
Tante Ade Sopacua	46
Onggo	48
Vierkleur	50
De Punt	51
Bosatlas	53
Eyeopener	54
Testosteron	56
<i>Pangayu sama2</i> (Samen roeien)	58
Pronkstuk van Nederland en voortschrijdend inzicht	60
Mijn generatie	66
Verkeersexamen	70
Zorgzaam en sterk	72
Blackface	101
<i>Gempa Maluku</i> (Aardbevingsramp Molukken)	103

Statenloos	104
Mijlpalen	107
Remigrasi	108
Over mijn vader	110
Ten slotte	115

Vooraf

Eind 2009 werd mijn boek *Njong Gogos* door het Landelijk Steunpunt Educatie Molukkers uitgebracht; een daverend succes, een cultstatus verkreeg het en de originele editie raakte snel uitverkocht. Allerlei loftuitingen vielen me ten deel. Gelukkig kon ik *Njong Gogos* een tweede kans geven in *Doorstart* uit 2013, dat eveneens goed werd ontvangen. Onbedoeld was ik een echte schrijver geworden, wat ik niet echt wilde omdat je er mijns inziens wat blasé van wordt. Mensen verwachten nu een soort literaire roman van me, maar dat ligt me niet zo. Ik kan niet omgaan met de spanningsboog waarmee het schrijven aan een roman gepaard gaat, hoewel ik genoeg ideeën heb. Ondertussen heb ik wel wat geschreven over twee Molukse wijken, waar ik een verleden en een heden mee heb, en over een Molukse tante uit Zeeland.

Ik schrijf het liefst korte verhalen met vrienden en bekenden in mijn achterhoofd. Ik voel me meer een observator of journalist. Dat laatste wilde ik ooit graag worden, eentje die knuppels in het (Molukse) hoenderhok smijt. Of een flitsende reporter. Daarom ben ik blij dat ik columns en verhalen voor het Molukse maandblad *Marinjo* mag schrijven. Die roman en *Njong Gogos* deel 3 komen er misschien nog ooit. Intussen mag de trouwe lezer het hiermee doen.

Toen onze ouders in Nederland aankwamen, werden we nog Ambonezen genoemd. Inmiddels worden we Molukkers genoemd, wat we eigenlijk al waren omdat niet iedereen van ons zijn of haar *roots* op het eiland Ambon heeft liggen. Er is sinds onze komst naar Nederland veel gebeurd, meer dan ons soms lief is. We moesten echt naar elkaar toegroei-

en, intern en naar de Nederlandse samenleving, het ging niet allemaal van harte of zonder hoofdbreken. Over en weer zijn er bruggen geslagen, verbindingen gelegd. Het integratieproces is goed verlopen. Molukkers lijken goed ingepast, andere culturele minderheden zijn ten tonele verschenen en vragen om aandacht. Het lijkt een voldongen feit dat de Molukse gemeenschap voorgoed in Nederland blijft. Er is geen sprake meer van een tijdelijk verblijf. Ogenschijnlijk is deze constatering een open deur, maar het is nog maar een generatie geleden dat de koffers nog klaarstonden voor vertrek naar een vrije Zuid-Molukse republiek.

In 2020 en 2025 zal er weer worden stilgestaan bij onze komst naar Nederland. De landelijke overheid zal haar best doen om deze gedenking te ontpolitiseren. Binnen het landelijke overheidsbeleid zijn we nog slechts een deel van de Nederlands-Indische gemeenschap. Molukkers lijken niet meer te bestaan. Nog net geen voetnoot, maar wel geschiedenis. Wat we daartegenover kunnen stellen, zijn ons verhaal en onze Molukse identiteit: Molukkers zijn een verdienstelijk deel geworden van de Nederlandse samenleving, met onze aardigheden en eigenaardigheden. Met onze beide benen in de Hollandse klei en ons hart nog vaak op Maluku. Ik hoop dat dit boek daaraan mag bijdragen en dat menigeen er over vijftig jaar naar zal teruggrijpen met de gedachte: ja, dat zijn de Molukkers ...

Geen tijdelijk verblijf, de hoorn des overvloeds

Ik woon aan het begin van een Molukse wijk, pal achter de Molukse kerk. Vanaf mijn leunstoel kan ik perfect observeren wat er zich buiten afspeelt. Een strategische locatie.

Het is een mooie zonnige nazomerdag. Een drukte van belang, in de kerk is er straks een begrafenisplechtigheid. Bolides rijden af en aan, alle mogelijke en onmogelijke parkeerplaatsen zijn bezet. Veel nieuwe, langgerekte stationwagens van BMW en Volkswagen, glimmend zwart en twintig tinten grijs. Oudere *bungs*¹ en *usi's*², stemmig gekleed in hun zondagse kleding, veel mooie zwarte leren jacks, flitsende schoenen en dure merkzonnebrillen om de emoties te verhullen.

Daar komt bung Noes in zijn zilverkleurige Nissan SUV. Zijn blonde vrouw Els helpt wat kinderen naar buiten. Bung Noes, een zelfstandig ondernemer met hypotheekvilla, zwaait lachend naar iemand aan de overkant.

Twee ronkende Harley Davidsons vinden een parkeerplek naast mijn oprit. De in leer gestoken jonge bestuurders kijken even om zich heen, alsof ze willen zien of er iemand bezwaar maakt tegen hun keuze. Ik heb er geen moeite mee, dus geen enkel onvertogen woord hierover vandaag. Enkele dames in zwarte mantelpakjes komen aangesneld met grote kleurige bloemstukken. De oudste van hen maant de anderen tot spoed, onderwijl frunnikend aan de linten van een krans. De eerste gasten uit de wijk dienen zich aan. Blijde begroetingen, een jongeman in een kek lichtblauw colbert zet zijn witte oordopjes af en mietert zijn peukje in het gras.

---

1 Bungs: oudere broers

2 Usi's: oudere zussen

Plotseling bekruipt me een bekend gevoel. Wat leven we toch in welvaart: een goede baan en een mooie woning in het gelukkigste en welvarendste land op de wereld. Onze ouders deden nog slecht betaald ongeschoold werk. Dankzij kansen die ze ons gaven en een goede opleiding verkeren velen van ons nu in de rangen der middenklasse of hoger. We leveren een bijdrage aan de samenleving en worden gerespecteerd. Molukse achterstand en problematiek zijn nagenoeg verdwenen, we voelen ons senang hier. We blijven definitief in Nederland. Geen tijdelijk verblijf meer. Maluku is een vakantieland, een tussenstop onderweg naar Bali of Australië. We zijn perfect geïntegreerd, ooit vieze woorden voor ons.

We zijn een verrijking voor de natie, met al onze aardigheden en eigenaardigheden.

Bijgeloof

Ik hoorde zachte voetstappen op de plakkerige nieuwe balatum vloerbedekking (soort vloerzeil) van de kamer die ik met enkele broers in het nieuwe huis in de wijk deelde. Met gespitse oren werd ik wakker en ik trok de deken helemaal over mij heen. Zenuwachtig keek ik vanonder de deken met toegeknepen oogjes de donkere slaapkamer in. Ik hoorde mijn broers zacht ademen en rustig doorslapen. Ik hoorde nu duidelijk iemand blootvoets lopen. Even later, toen mijn ogen aan de duisternis gewend waren, zag ik een silhouet zitten aan het tafeltje. Mijn adem stokte, ik durfde me niet te verroeren en probeerde uit alle macht in slaap te vallen. Ik durfde niet te tasten naar het lichtkoordje en was blij toen het eerste ochtendlicht achter het gordijn verscheen. Zo ging het al enkele nachten.

Op een ochtend vertelde ik het mijn ouders. Deze vertrokken geen spier en haalden hun schouders op. Later pas besefte ik dat ze me waarschijnlijk te jong vonden om over zulke zaken te praten en me in bescherming namen. Ook hoorde ik ze zeggen dat het kon kloppen wat ik ze verteld had. Bij mijn geboorte waren er complicaties en de Molukse vroedvrouw tante Pattinama liet me in een *kain*³ op de wereld komen.

Blanda's zouden zeggen dat ik met de helm op was geboren. Dat zou betekenen dat ik in staat was geesten en andere verschijningen te zien, zeker als het voorouders van me waren. In het begin was ik er erg nieuwsgierig naar, maar ik heb wat dat betreft nog maar weinig mogen ervaren. Wijkvriendjes vertelden dat ik op straat met gespreide benen moest staan. Als ik me dan bukte en door mijn benen keek, kon ik de

---

3 Kain: stuk batikstof, gebruikt als wikkelrok

geesten stoetsgewijs aan me voorbij zien gaan. Ik probeerde dit natuurlijk uit, maar resultaat bleef uit. Later op vakantie bij mijn *bapa tua*, de oudere broer van mijn vader, dacht en hoopte ik meer te mogen ervaren. Ik heb toen ook niks mogen waarnemen, maar ik voelde duidelijk de aanwezigheid van 'mensen'. In diezelfde periode, mijn vader was inmiddels overleden, klom ik weleens met een vriendje over het hek van het kerkhof. Niet voor onze eigen spirituele verdieping of om in contact te komen met onze vaders; we wilden gewoon spoken zien. Helaas: *niente*, maar we vonden het wel stoer van onszelf. Maar toen ik maanden later tegen middernacht op een galerij van een belerende flat naar beneden in het kerkhof keek, was het daar een drukte van belang, het leek wel markt ...

Met de jaren is deze nieuwsgierigheid verdwenen. Ik heb nooit meer belangstelling gehad voor het spirituele of het occulte, dit in tegenstelling tot anderen, en ik heb er ook nooit echt in geloofd.

Toen ik, intussen volwassen geworden, voor het eerst op Maluku was, voelde ik in ons dorp heel sterk de aanwezigheid van mijn voorouders, maar ook toen kon ik niks zien ... Het stelde me wat teleur.

Tjari Hoeboengan (Op zoek naar contact)

Na het abrupte vertrek naar Nederland van onze ouders begin jaren 50 verkeerde men aan beide kanten van de wereld in het ongewisse over hoe het met elkaar ging.

Het briefverkeer kwam maar langzaam op gang, omdat er over en weer geen adressen bekend waren. Ik herinner me nog de eerste luchtpost, die thuis met blijdschap werd ontvangen. Dunne blauwe enveloppes, die je aan de binnenkant kon beschrijven, en postzegels met de beeltenis van koningin Juliana of president Soekarno. Zwierige handschriften met krullerige letters. *By Air Mail, Par Avion*; toen vreemde woorden, die in mijn geheugen staan gegrift. Aan frivole ansichtkaarten deden ze niet. Van brieven in gewone witte enveloppen werd niet verwacht dat ze aankwamen, ook al plakte je rijen zegels erop. Niet lang daarna werden de eerste pakketten over en weer verstuurd, gevuld met foto's, brieven, smeersels, scheermesjes en later voetbalschoenen en ingesproken geluidscassettes met emotionele inhoud. De dozen waren omwikkeld met witte lakenstof die met Leukoplast werd vastgemaakt of dichtgenaaid. Met een pen of stift werden netjes de namen van de geadresseerde (*kepada ...*) en afzender (*dari ...*) op de witte stof geschreven.

Het onderlinge telefoonverkeer verliep in de eerste jaren via de kampbeheerder. Alleen in noodgevallen maakte je er gebruik van. Later in de wijk hadden meerdere burens telefoon, veelal met een tikkenteller en een slotje. De procedure bleef over en weer hetzelfde: je belde op en vroeg of ze oom Jantje of Pietje uit de *dusun* (akker) wilden halen, waarna je een tijd later weer terugbelde. Dit verliep meestal vlotjes. Later pas vernam je dat je familie in onmin leefde met de telefoonei-

genaar. Aan het begin van de nieuwe eeuw beschikten de mensen van onze kampong op Kei Kecil al over een internet-lokaaltje met verschillende laptops, waar ook computerles werd gegeven. Toen ik de eerste keer live kon skypen met mijn neef was het eerste wat ik dacht hoe jammer het was dat mijn vader en zijn jongste broer dit niet hadden, om niet te spreken over de andere communicatiemiddelen waarover we tegenwoordig kunnen beschikken.

Buskaping bij Staphorst

Op 25 april 1951 arriveerden mijn vader en moeder met hun twee oudste kinderen op het troepentransportschip Castelbianco in de haven van Rotterdam. Ze waren op 27 maart 1951 uit Tandjung Priok bij Djakarta vertrokken. Ruim 12.500 Molukkers, onderweg ontslagen KNIL-militairen met hun gezinnen, zouden in diezelfde jaren dezelfde overtocht doen op schepen met luisterrijke namen als Atlantis, Asturias, Fairsea, Goya, Kota Inten, Grootte Beer, Nelly, Skaubryn, New Australia, Roma, Somersetshire en Volendam. Als ik de passagierslijst van de Castel Bianco doorneem, zie ik opvallend veel namen van vrienden en bekenden van mijn ouders. Ze zaten vast in hetzelfde legeronderdeel.

Via doorgangskamp Amersfoort, waar ze medisch gekeurd werden en Nederlandbestendige kleding ontvingen, reisden de passagiers van de Castel Bianco naar kamp Beugelen bij Staphorst. Een zogenaamde DUW⁴-kamp, waar voor de oorlog werkzoekenden werden geplaatst. Staphorst kende een tweede Moluks kamp, het verderop gelegen kamp Conrad. Beugelen kende een gemêleerde Molukse bevolking; katholieken, protestanten en moslims leefden in pais en vree samen, evenals mensen uit Ambon, Ceram en de andere eilanden. Politiek was het in alle kampen onrustig, de meesten volgden de RMS-koers, anderen, zoals mijn vader, waren lid van de CRAMS⁵, die zich meer inzette voor de rechtspositie van de ontslagen militairen. In die jaren van gedwongen nietsdoen, en een hoog testosterongehalte, ontstonden al gauw de eerste onderlinge strubbelingen. Hoewel in de

---

4 DUW: Dienst Uitvoerende Werken, een overheidsdienst

5 CRAMS: Commissie rechtspositie Ambonese militairen en Schepelingen

minderheid lokten voormannen van de CRAMS vechtpartijtjes uit, waardoor van hogerhand werd besloten deze vijf personen met hun gezinnen uit Beugelen te zetten, zo nodig met geweld. De spanning in het kamp steeg. Bussen werden aangevoerd voor de gedwongen verplaatsing, evenals met karabijnen en stenguns bewapende politie. Met veel moeite werden de leiders op 27 oktober 1952 in de bus gezet. Niet lang daarna doorbraken Molukse ooms en tantes (sommige met keukenmessen gewapend) het politiekordon en drongen de bus binnen. Ook toen de politie dreigde gewapend in te grijpen weigerden ze uit te stappen, met als gevolg grote paniek bij de lokale machthebbers en in Den Haag. Deze zitting zou tien dagen duren. Bevriende Molukse kampbewoners beschermden de bus en zorgden voor eten. De landelijke pers (onder andere de VPRO) had intussen vernomen van het 'schandaal' en toen ging het snel. Op 5 november werd van hogerhand besloten dat 30 gezinnen, in totaal 129 personen, naar kloosterkamp Rijckholt bij Maastricht werden overgebracht in zes bussen, hun bagage werd nagezonden. Onder die 129: mijn ouders en hun kinderen Adoes, Letje en baby Tina. De verhuizing verliep heel emotioneel en de oude tegenstanders hielpen elkaar bij het inpakken en opruimen, het waren niet voor niks voormalige legermaatjes. Deze periode noem ik de tijd van de Molukse volksverhuizingen. Politieke en etnische conflicten zorgden ervoor dat de Molukse gemeenschap verscheurd raakte; de Tengarrar (Zuidoost) Molukkers en de islamitische Molukkers wonen grotendeels nog steeds apart van de rest. Zelf ben ik in 1956 in klooster Rijckholt geboren. Een prachtige plek om je leven te beginnen: heuvels, bossen, boomgaarden en midden in het Rijke Roomsche Leven, ik heet niet voor niks Servaas ...

Kloosterkamp Rijckholt

Op 11 november 1952 was de verhuizing van de 35 Molukse gezinnen van Kamp Beugelen bij Staphorst naar het Dominicanerklooster gelegen in het dorp Rijckholt onder Maastricht een feit. Daarvoor moest eerst op 6 november een aantal gedemobiliseerde Nederlandse KNIL-soldaten, die er kort met hun gezinnen woonden, naar legerplaatsen elders verhuisd worden. De lokale bevolking was daar niet rouwig om, zo vernam ik later. De overheid huurde kamers van het klooster en zorgde voor de nodige voorzieningen. Het klooster zat vast aan de parochiekerk. Een groot gebouw in de vorm van een L met twee verdiepingen. Door beide verdiepingen liepen lange gangen waar kamers aan grensden. Ieder gezin kreeg de beschikking over twee à drie niet al te ruime kamers, maar in de kazerne in Nederlands-Indië waren ze niet beter gewend. De gezinnen kregen wekelijks zakgeld verstrekt, 3 gulden per volwassene en 2 gulden per kind. In 1956 voerde de landelijke overheid de Zelfzorgregeling in en werd het zakgeld afgeschaft. De ooms verdienden toen al lang en breed wat bij met fruit plukken bij de boeren. Mijn vader en de anderen gingen ook in loondienst werken bij Sphinx of Mosa in Maastricht. Hun nageslacht heeft nog steeds aardewerken beeldjes uit die tijd. Ik herinner me de honden en vissen voor op de kast.

Ons gezin bewoonde het grootste appartement aan het begin van het klooster. Het bestond uit twee enorme ruimtes. De eerste was vermoedelijk de oude refter (eetzaal), we gebruikten het als wasgelegenheid en keuken. Anderen moesten zich behelpen met een centrale keuken op de binnenplaats of de centrale wasruimte elders aan de andere kant in het gebouw. We hadden ook een eigen toilet op de binnengang. Het hele

klooster had een centrale verwarmingsinstallatie met dikke buizen waar we ijspegels en sneeuwballen tegenaan smolten. We leden niet zoveel kou als de Molukkers elders in houten barakken. Een soort tussenruimte werd door ons gebruikt als woonkamer. In de andere grote ruimte stonden de bedden. Ik heb me altijd afgevraagd waarom we zoveel meer ruimte hadden. Een oom vertelde me ooit dat anderen te bang waren om daar te wonen. Het lag wat afgezonderd pal naast de toegang tot de parochiekerk. Vanuit de slaapruiimte keek je uit op het kerkhof, dat werd gedomineerd door een metershoge Jezus aan het kruis. Mijn vader was opgegroeid in een katholiek dorp met missionarissen en kruisbeelden en was dat wel gewend. Als katholiek gezin maakten we deel uit van de lokale parochie, wat een netwerk aan nuttige lokale contacten opleverde, vaak de notabelen. Zo werden mijnheer en Mevrouw Smeets-Henquet, het steenrijke burgemeestersechtpaar, mijn peetouders; anderen uit ons gezin moesten het doen met de dokter, de dorpsbakker of de kampbeheerder. De kleine kinderen zaten op de kampkleuterschool op het kloosterterrein. De grote kinderen gingen met de bus naar de protestants-christelijke Suringarschool in Maastricht. Mijn broers en zussen gingen lopend naar school in het nabijgelegen Gronsveld. In het voorjaar van 1962 verhuisden we met drie andere gezinnen naar Geleen. De andere gezinnen vertrokken naar Sittard, Maastricht en Apeldoorn. Ik ervoer de tijd in Rijckholt als bijzonder. Minder leuk was de verdrinking van mijn broer Adoes op 10-jarige leeftijd in de Maas. Het maakte een grote indruk in het kamp en in het dorp. Adoes werd begraven op het kerkhof naast onze woning.

Eind 2005 werden mijn moeder en oudste zus Ietje geïnterviewd door het blad van de lokale heemkundevereniging.